

JUHÁSZ RÉKA IBOLYA

A GYŐRI FELSOÓKTATÁS INTÉZMÉNYEINEK
HALLGATÓI 1719–1852Felsőoktatástörténeti kiadványok, új sorozat 13.
Budapest, MTA ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport
2017, 700 lap

Jelen kötet folyóiratunk korábbi számában bemutatott, Szögi László által összeállított *A pécsi felsőoktatás intézményeinek hallgatói (1714) 1782–1852* című munkájához igen szervesen kapcsolódik. Az ELTE Egyetemi Levéltárában dolgozó és Egyetemtörténeti Kutatócsoportjában doktori dolgozatát készítő Juhász Réka Ibolya Szögi László pécsi kötetéhez hasonlóan a magyar felsőoktatástörténet egyik várospecifikus szegmensét, Győr felsőoktatásának történetét dolgozta fel a 18. század elejétől a 19. század közepéig. Ez a kiadvány a Szögi-féle kötet előfutára és részben továbbvivője is, ugyanis a Győri Királyi Jogakadémiát 1785-ben Győrből Pécsre helyezték, ahol az intézmény 1802-ig működött, majd még ugyanebben az évben visszakerült Győrbe. A pécsi „kiterőnek” köszönhetően tehát a két kötetet együtt használva nyerhetünk teljes képet a győri-pécsi-győri jogakadémia diákságáról.

A kötet a felsőoktatástörténeti kiadványok szokásos tagolását követi. Az iskolák történetének ismertetése után bemutatja a forrásokat, majd az adattár elemzéséből levonható következtetéseket ismerteti a szerző, ezt követi a híres diákok arcképcsarnoka, majd a forrásközlés módjáról tájékoztat és rövidítésjegyzéket közöl. Ezt követi az adattár, a német összefoglaló és egy képjegyzék zárja a kötetet.

A kiadvány Győr két fontos felsőoktatási intézményének hallgatói névtárát közli. Az első a Jezsuita Akadémia, amely később Püspöki Szeminárium néven működött, a másik, fentebb már megnevezett intézmény a Győri Királyi Jogakadémia, mely 17 éves kiterővel Pécsen fogadta a diákokat. A két intézmény története a 18. század utolsó negyedétől szervesen összeforrott egymással, így a szerzőnek az intézmények történetének ismertetésekor is figyelembe kellett vennie a két intézmény egymáshoz való viszonyát, és ennek megfelelően kellett tagolnia az adattárát is.

A papnevelés kezdetei Győrben a középkorig nyúlnak vissza, a káptalani iskolát egy 1345-ben kelt oklevél említi először. Az intézmény Győr török megszállása idején szüneteltette működését, majd az 1600-as évek elejétől újból folytatódott a tanítás. A jezsuiták győri letelepedésük évében, 1626-ban alapították meg gimnáziumukat, mely jelentős konkurenciát jelentett a káptalani iskolának, végül megszűnéséhez is hoz-

zájárult az 1640-es években. Ezt a jezsuita intézményt az 1718-as évtől kezdve nevezték akadémiának, ahol jezsuiták mellett bencések, piaristák és domonkosrendi szerzetesek is oktattak. A 18. századi oktatás 2 év bölcsészetet és három év teológiát foglalt magába, a század közepére pedig elősorban a világi bölcsészhallgatók számának emelkedése miatt nőtt jelentősen a hallgatói létszám. 1773-tól a jezsuita rend feloszlata után Győrben is megváltozott a teológia oktatás szerkezete, a tanítást világi papok és volt jezsuita szerzetesek látták el. 1784 és 1790 között II. József papnevelésben történt átszervezése miatt szünetelt Győrben a papképzést. A 19. században jelentős változást hozott a Helytartótanács 1813-as rendelete, mely a bölcsészeti tanulmányok végzését a szeminárium hallgatóitól is a jogakadémián követelte meg, hét évvel később pedig a szeminárium már csak azokat fogadta be, akik rendelkeztek bölcsészeti testimoniummal. Az 1848–49-es szabadságharc alatt szünetelt az oktatás.

A győri jogakadémia létrejöttét a *Ratio Educationis* írta elő, és ennek is – akárcsak a papi szemináriumnak – a jezsuita akadémia volt az elődje, és 1776. november 7-ei megnyitóját után a bölcsész és a jogi karon kezdhették meg hallgatók a tanulmányaikat. Egyet kell értenem Juhász Réka kijelentésével, miszerint a jogakadémiák a 19. század első felében a Magyar Királyság egyik legfontosabb felsőoktatási intézményformái voltak. Ehhez, ahogy a szerző is megjegyzi, alapvetően két fontos tényező járult hozzá: a magas hallgatói létszám, illetve a képzés színvonala. A felsőoktatástörténeti kiadványokban közölt jogakadémiák (Nagyvárad, Pozsony, Pécs, Győr) diákokra vonatkozó adatai a korabeli magyar értelmiség sokrétű vizsgálatát – genealógiai, művelődéstörténeti, helytörténeti, politikatörténeti – teszik lehetővé.

A *Ratio Educationis* XXV. paragrafusa ugyanis előírta, hogy a királyi akadémiák feladata a későbbi egyetemi tanulmányok megalapozása, illetve azon diákok felkészítése, akik tanulmányaikat nem akarták tovább folytatni, ezért a jogakadémiákat regionális központokban – így többek között Győrben – állították fel. A bölcsészeti és a jogi képzés is két-két évet vett igénybe, a tanított tárgyakat is a *Ratio* szabályozta. Alig telt el azonban néhány év, Pécs jelentkezett II. Józsefnél egy jogakadémia felállításának igényével. Ez a tankerületek számának csökkentését és a győri jogakadémia Pécsre helyezését vonta maga után. II. József halála után Győr azonnal feliratban fordult II. Lipóthoz, aki a kérést elutasított, és végül csak 1802 júniusában döntött a Helytartótanács az intézmény Győrbe való visszahelyezéséről.

A II. *Ratio Educationis* hat tankerületet hozott létre, egyike a győri volt, aminek az élén a jogakadémia állt. A bölcsészeti fakultásnak elsősorban előkészítő szerepet szántak a jogi, orvosi, teológiai fakultásra való továbblépéshez. A tanítás 1844/45-től kezdve mind a bölcsészeti, mind a jogi fakultáson többnyire magyarul folyt, de bizonyos tárgyak továbbra is latin nyelvűek maradtak.

Mindkét intézmény történetét jelentősen befolyásolták a politikai, hadászati események. A napóleoni háborúk és az 1848–49-es szabadságharc idején szünetelt valamilyen ideig az oktatás. A szabadságharc után a bölcsészeti képzést a gimnázium utolsó két évfolyamába olvasztották be, a jogakadémia pedig csak 1867-ben indulhatott újra.

A szerző nagyon alapos munkát végzett a források feltárásakor, ugyanis – akárcsak Pécs esetében – a diáknevek nem egy listán szerepelnek, hanem különböző korszakokból különböző források maradtak fenn. A feltárt források földrajzi elhelyezkedése is különböző volt, hiszen nemcsak győri, hanem Budapesten fellelhető forrásokat is számba kellett venni. A forrástípusok szerint beiratkozási, convictusi listák, ordinációs könyvek, diáriumok, sematizmusok, egyházmegyei szolgálatban lévő papok adatait tartalmazó album sacerdotiumok, tankerületi értesítők és természetesen oktatástörténettel foglalkozó nyomtatásban megjelent munkák is feldolgozásra kerültek. Ez természetesen azt is eredményezte, hogy a diákokkal kapcsolatos információk nem egyformán található meg minden forrásban, de szerencsére olykor kiegészíthették egymást, így a jelenleg elérhető legteljesebb képet kaphattuk meg a diákok különféle adataival kapcsolatban.

A hallgatói létszámadatok megállapítást nagyban befolyásolták a rendelkezésre álló források. A kötet három nagy korszakban tárgyalja a létszámadatokat, és a tanulmányokat. Az első korszak a Győri Püspöki Szeminárium hallgatóival foglalkozik 1719–1775 között, ahol kiemelkedő létszámadatot a szerző az 1745–1773 közötti periódusban látott, ekkor 1270 beiratkozásról tudunk. A korszakban természetesen az összes beiratkozott közül a teológusok száma a legnagyobb. A szemináriumban a szerzetbe tartozók közül a ferencesek képviselték magukat a legtöbben (140 fő), a jezsuiták (109) és bencések mindössze 50 fővel, a többiek ennél lényegesen kevesebben voltak. A második nagyobb periódus a jogakadémiát tekinti át 1776 és 1785 között, illetve a szemináriumot 1776–1784, majd 1790 és 1801 között. A jogakadémián a hallgatók 62%-a csak a bölcsészeti tanfolyamra iratkozott be, a fennmaradó rész pedig a jogon vagy a teológián esetleg mindegyiken tanult. A szemináriumban 1776-tól kezdve jelentős visszaesés tapasztalható a hallgatói létszámokat illetően, majd az 1790-es újranyitás után a korábbi korszakhoz képest csökkent a hallgatói létszám, és csak 1794-től tapasztalható újabb emelkedés. A harmadik korszak 1802-től 185-ig tekinti át mindkét intézmény hallgatói létszámát. A jogakadémián ekkor is a csak bölcsészetet tanulók voltak többségben (51%), őket követik a csak jogot hallgatók (22%), illetve a bölcséletet és jogot egyaránt Győrött végzők (17%). A lemorzsolódások vagy átjelentkezések száma igen nagy volt. A püspöki szeminárium hallgatóinak létszáma a vizsgált korszakban – bár voltak kiegyensúlyozottabb periódusok – folyamatosan csökkent.

A származási adatokból kiderül, hogy a jogakadémia a neki szánt regionális szerepet töltötte be, a hallgatói jelentős része főleg a dunántúli vármegyékből származott, és csak elenyésző számúak a Tiszántúlról érkezők. A szemináriumi hallgatók esetében is igaz a dunántúli jelleg, noha itt a származásra vonatkozóan hiányosak voltak a szerző forrásai. A városok szerinti megoszlásban is igaz mindkét intézményre, hogy főleg Győrből és a környező, vagy legalábbis dunántúli településekről érkeztek. Tankerület szerint is Győr az első, de utána Buda következik és csak ezt követi Pozsony, igaz a budai tankerületből a Győrhöz közeli településekről érkeztek diákok. A felekezet szerinti megoszlásban a jogakadémisták között a római katolikusok vezetnek, de Győrben nagy számú evangélikus is élt, így ők a második legnagyobb csoport, a csak jogot tanulók kö-

zött majdnem 15% az arányuk. Társadalmi állásuk szerint a nemesség a jogakadémiai hallgatók $\frac{1}{3}$ -át tette ki, a második legfontosabb, de a nemességnek csak a fele a városi polgárság, viszont az utóbbtól csak alig maradnak el a nemtelenek. Ebből is láthatjuk, hogy a jogakadémia végzése a társadalmi emelkedéshez szolgálhatott ugródeszkául. Az apa foglalkozását is megvizsgálva a többség megyei vagy városi hivatalnok fia volt, ezt követik az uradalmi tisztviselők, és csak utána jönnek az iparosok vagy kézművesek. Ez utóbbi három kategóriába tartozók társadalmi állás szerint a nemtelenek között voltak bejegyezve, így ez is a társadalmi emelkedésüket bizonyítja. A nemzetiségi hovatartozás már bonyolultabb kérdés, ugyanis nem mindenki, aki magát hungarusként nevezte, volt magyar etnikumú. A szerző feltérképezte a korábbi tanulmányok színhelyét is, így látjuk, hogy a legtöbben Sopronból vagy Magyaróvárról érkeztek, de a többi település is elsősorban dunántúli. Győrből tovább Szombathelyre, Pestre vagy Pozsonyba mentek elsősorban, külföldre pedig főleg Bécsben vagy Grazba.

Nagyon jó ötletnek tartom a híres diákok megnevezését is, hiszen így az érdekes, de a nem szakmabeliek számára száraznak tűnő adatokat, kicsit izgalmasabbá lehet tenni egyes életutak, mint például Kitaibel Pálé vagy Reguly Antalé, ismertetésével.

Az adattár felépítése a már megszokott módot követi, nyilván az egyes rovatok ki-töltésének lehetőségét nagyban befolyásolták a forrásokban fellelhető adatok. A hely- és személynév mutató nagyon hasznos a kutatók számára, a német összefoglaló pedig a külföldi érdeklődők munkáját is segítheti. A kötet végén található képek megmutatják a laikus olvasó számára is a forrásokat.

A kötet egésze nagyon alapos, precíz munka, néhány helyen található apróbb elütések nem befolyásolják az olvashatóságot.

Bozzay Réka